

35

BALTIJAS CEĻŠ 35
.....

BALTIJAS CEĻŠ 35

1. attēls (Vāka attēls)

*Baltijas ceļš uz Pleskavas šosejas,
fotografēts no helikoptera 1989. gada 23. augustā.*

*Fotogrāfs Aivars Liepiņš.
Latvijas Institūta arhīvs.*

Baltijas brīvības ceļš

1989. gada 23. augustā plkst. 19.00 ap 2 miljoniem Baltijas valstu iedzīvotāju uz autoceļa Tallina–Rīga–Viļņa 660–670 kilometru garā maršrutā sadevās rokās, veidodami dzīvu, nepārtrauktu ķēdi. Skanēja Baltijas dievnamu zvani. Sēru lentes rotāja vēl pirms gada aizliegtos nacionālos karogus. Baltijas ceļa dalībniekus uzrunāja Igaunijas tautas frontes "Rahvarinne", Lietuvas kustības "Sajūdis" un Latvijas Tautas frontes vadītāji. No mutes mutē skanēja vārdi: "laisvē", "svabadus", brīvība. Milzu sārtos dega nacistiskās Vācijas un komunistiskās PSRS simboli. Igaunija, Latvija un Lietuva vienoti vērsās pret Hitlera un Staļina 1939. gada 23. augusta neuzbrukšanas līgumu un tā slepenajiem protokoliem jeb "velna paktu". Baltieši pieprasīja pusgadsimtu ilgušās padomju okupācijas, kolonizācijas, rusifikācijas un komunistiskā genocīda pārtraukšanu. Baltijas ceļš kļuva par Baltijas valstu pilsoniskās sabiedrības izšķirošo pieteikumu nevardarbīgi, nelokāmi atgūt savu neatkarību un atgriezties Eiropā. Tas bija pirmais kauliņš domino efektā, kas sagrāva totalitāro režīmu Austrumeiropā, pirmais solis Latvijas valstiskās neatkarības atgūšanā.

2. attēls

Baltijas ceļa dalībnieki uz Akmens tilta
(toreiz Oktobra tilts).
Rīga. 1989. gada 23. augusts.

Fotogrāfs Uldis Briedis.
Latvijas Nacionālā vēstures muzeja krājums.

Cēloņi un sekas

Pēc Otrā pasaules kara visi PSRS vadītāji, sākot ar diktatoru Josifu Staļinu un beidzot ar Mihailu Gorbačovu, kategoriski noliedza Molotova-Ribentropa pakta slepeno protokolu esību. Diskutēt par šo tēmu okupētajās Baltijas valstīs nedrīkstēja. Jebkurš vēsturisko notikumu skaidrojums, kas neatbilda Maskavas doktrīnai par Latvijas, Lietuvas un Igaunijas brīvprātīgu pievienošanos PSRS un sociālistisko revolūciju, bija krimināli sodāma pretpadomju aģitācija un propaganda. Stāvoklis mainījās līdz ar 1985. gadā Padomju Savienības Komunistiskās partijas ģenerālsekretāra amatā nonākušā Mihaila Gorbačova pasludināto atklātības un demokrātijas kursu. PSRS eksistencei liktenīgā patiesība strauji un stihiski ielauzās publiskajā telpā un cilvēku apziņās. 1986. gada 18. novembrī Čatokvas konferencē Jūrmalā ASV prezidenta vecākais padomnieks Džeks Metloks pirmo reizi Latvijas Televīzijas tiešajā ēterā paziņoja, ka ASV nekad nav atzinusi Latvijas inkorporāciju. Tas neapšaubāmi iedrošināja arī Latvijas cilvēktiesību un nacionālās pretošanās grupu "Helsinki-86" 1987. gada 23. martā rīkot varas iestāžu nesankcionētu Molotova-Ribentropa pakta noslēgšanas 48. gadadienai veltītu mītiņu pie Brīvības pieminekļa. Pirms šī notikuma Latvijas PSR Valsts drošības komiteja (VDK) kādā dzīvoklī aizturēja grupas vadītājus. Notika aresti. Pāris tūkstoši cilvēku, sekodami Rietumu radiopārraižu aicinājumam, sanāca vērot notiekošo, bet viņiem skatu aizsedza ap Brīvības laukumu izvietotie Rīgas satiksmes autobusi. Padomju prese "helsinkiešus" pasludināja par tautas ienaidniekiem.

2. attēls

Savukārt Latvijas Komunistiskās partijas Centrālā komiteja jau 18. novembrī Rīgā, Latviešu sarkano strēlnieku laukumā, rīkoja mītiņu Padomju Latvijas atbalstam. Brīvības pieminekli, kura pakājē ziedus gatavojās nolikt gan grupas "Helsinki-86" dalībnieki, gan brīvās Latvijas patrioti, aplenca milicijas, armijas un VDK darbinieku ķēdes.

Vadzis lūza 1988. gada 1.-2. jūnijā Latvijas PSR Rakstnieku savienības paplašinātajā plēnumā. Televīzijas žurnālists Ojārs Rubenis, vadīdams tiešo translāciju no Rīgas Politiskās izglītības nama (tagad Rīgas Kongresu nams), izlēma to nepārtraukt arī pēc atļautā pārraides laika beigām. Tieši tad uzstājās Valsts Mākslas akadēmijas profesors Mavriks Vulfsons, teikdams: "Jāiemācās skatīties patiesībai acīs, lai cik tā arī dažkārt būtu grūta un pat nepanesama," – un vārdu pa vārdam, faktu pa faktam pierādīja, ka Molotova-Ribentropa pakta slepenā protokola 1. pants bijis cēlonis Latvijas varmācīgai okupēšanai un sarkanarmijas iebrukumam 1940. gadā. Latvijas PSR galvenā persona Latvijas Komunistiskās partijas pirmais sekretārs Boriss Pugo kaut ko tādu no partijas vecbiedra negaidīja un pārsteigumā izsaucās: "Mavrik, Tu nogalināji Padomju Latviju!"

Sekoja dzejnieka un publicista Viktora Avotiņa ierosinājums pēc Igaunijas atbalsta kustības "Rahvarinne" parauga dibināt Latvijas Tautas fronti (LTF), un ar diviem Latvijā cienītu un ievērojamu personu parakstītiem manifestiem sākās Latvijas vēsturē plašākās un ietekmīgākās sabiedriski politiskās organizācijas veidošana. Pret to 18. jūnijā Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās komitejas plēnumā, gluži tāpat kā pret Molotova-Ribentropa pakta atmaskojumiem, asi vērsās Boriss Pugo: "Aktīvas kļuvušas sarunas ap tā saucamajiem slepenajiem pielikumiem 1939. gada Ribentropa-Molotova paktam. Uzstājīgi ievazājas doma (..), ka šis fakts it kā bijis iemesls Latvijas un Baltijas republiku piespiedu pievienošanai Padomju Savienībai. (..) Pielikta roka pašam dārgākajam – tautu draudzības kokam."

Katram nācās izvēlēties, kurā pusē patiesības un melu šķirtnei par 1939. gada Hitlera un Staļina vienošanos nostāties. Nācās izvēlēties, vai doties tālāk pa Baltijas brīvības ceļu vai palikt padomju ļaunuma impērijas gūstā.

3. attēls

*Baltijas ceļa dalībnieki uz Akmeņu tilta
(toreiz Oktobra tilts), Rīga.
1989. gada 23. augusts.*

*Fotogrāfs Peteris Karkovskis.
Latvijas Nacionālā vēstures muzeja krājums.*

Tautas kustība un tautu vienotība

Tautas kustības "PSRS pārbūves atbalstam" igauņu "Rahvarinne", Latvijas Tautas fronte un lietuviešu "Sajūdis" oficiālos dibināšanas kongresus sasauca gandrīz vienlaikus – 1988. gada oktobrī. 11. novembrī Rīgā, Benjamiņu namā, notika to ievēlēto vadītāju pirmā tikšanās. Tika pieņemts lēmums saskaņot turpmāko politisko darbību un piedalīties pirmajā kopīgajā akcijā – parakstu vākšanā pret M. Gorbačova iecerētajiem PSRS Konstitūcijas labojumiem. Tie jau tā gandrīz neiespējamo savienoto republiku izstāšanos no Padomju Savienības padarītu pilnīgi neiedomājamu. Rezultātā Latvijas Tautas fronte nepilnu divu nedēļu laikā PSRS Augstākajā Padomē iesniedza 647 555 Latvijas iedzīvotāju protesta parakstus. Atbilstoši iedzīvotāju daudzumam nedaudz mazāk parakstu tika savākts Igaunijā, bet mazliet vairāk – Lietuvā. 18. novembrī, kad pie Brīvības pieminekļa Latvijas Nacionālās neatkarības kustība (LNNK) un LTF pirmo reizi kopš Latvijas okupācijas aicināja atklāti svinēt valsts proklamēšanas dienu, Maskavā notika pirmās sarunas par Baltijas neatkarību starp PSRS Augstākās Padomes priekšsēdētāju Anatoliju Lukjanovu, LTF priekšsēdētāju Daini Īvānu, LTF valdes locekli Iļmāru Bišeru un Latvijas PSR Augstākās Padomes priekšsēdētāju Anatoliju Gorbunovu. PSRS vadītāji, turēdamies pie "skaldi un valdi" politikas, noraidīja LTF, "Rahvarinne" un "Sajūdis" līderu prasību turpmākos dialogus risināt nevis ar Latvijas, Lietuvas un Igaunijas pārstāvjiem atsevišķi, bet gan ar visiem kopā. Tomēr šāda Maskavas rīcība vēl vairāk nostiprināja baltiešu pārliecību sadarboties un solidarizēties.

4. attēls

Baltijas ceļa dalībnieki uz Vidzemes šosejas.
1989. gada 23. augusts.

Fotogrāfs Irēna Caunīte.
Latvijas Nacionālā vēstures muzeja krājums.

Baltijas Asambleja

Pēc stratēģiskā lēmuma neatkarības atjaunošanā iet nevardarbīgu parlamentāro ceļu un par spīti PSRS varas nelegitimitātei Baltijas valstīs tomēr piedalīties PSRS tautas deputātu vēlēšanās 1989. gada 26. martā, LTF, "Rahvarinne" un "Sajūdis" 1989. gada 13.–14. maijā Tallinā sasauca Baltijas Asambleju. Tajā piedalījās delegācijas no visām trim organizācijām, kā arī visi ar LTF, "Rahvarinne" un "Sajūdis" atbalstu ievēlētie PSRS tautas deputātu kongresa deputāti.

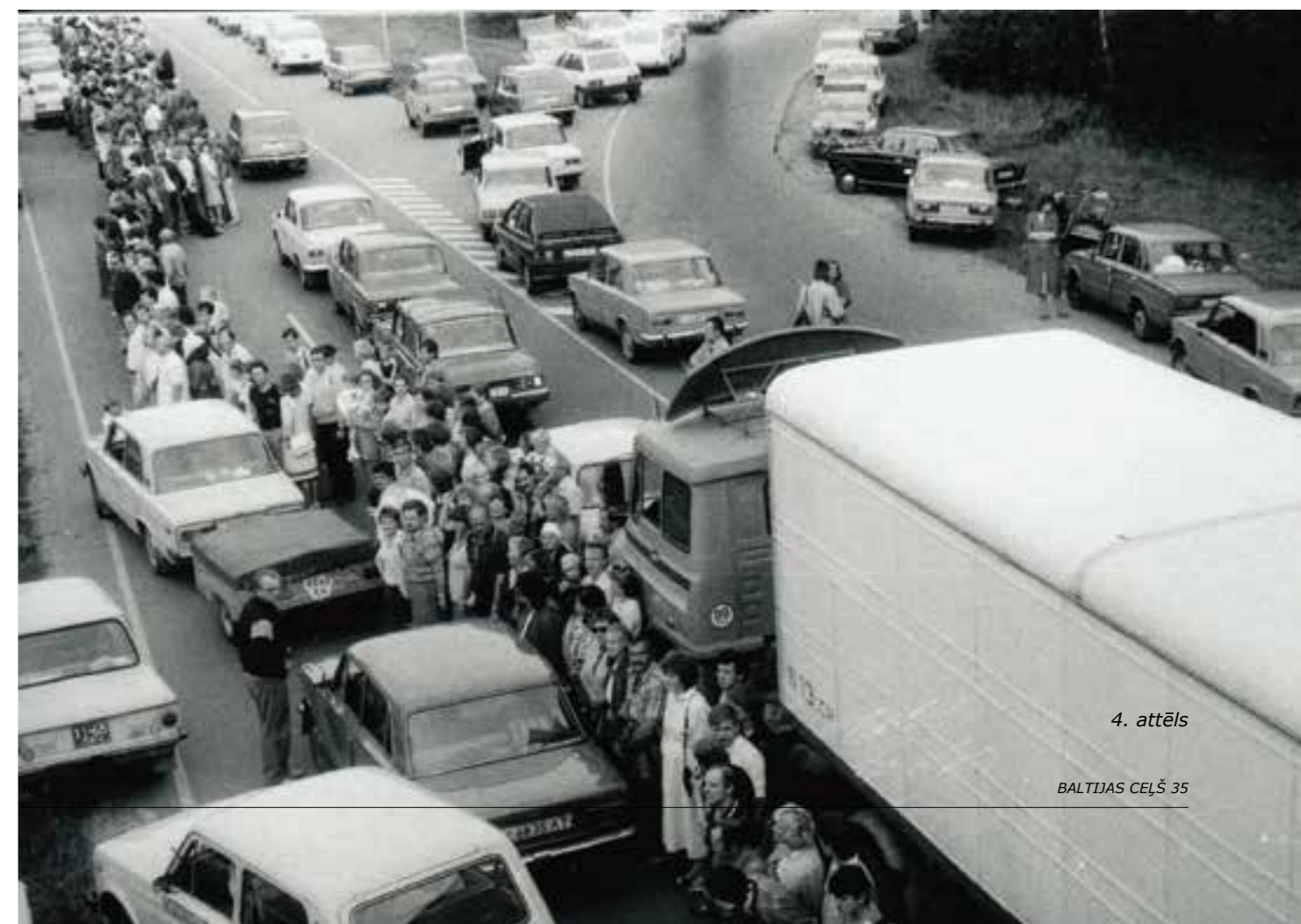
Asamblejas priekšvakarā latviešu komponists Boriss Reznīks sacerēja vēlāk par Baltijas neformālo himnu tapušo skaņdarbu "Atmostas Baltija". Latviešu, lietuviešu un igauņu valodā to pirmatskaņoja 13. maija vakarā Baltijas Asamblejas manifestācijā Tallinas rātslaukumā, atkārtoti tā skanēja 14. maijā konferences noslēguma rezolūciju un sadarbības līguma parakstīšanas laikā koncertzālē "Estonia". Asambleja pieņēma igauņu mākslas zinātnieka Heinca Valka nolasīto Deklarāciju par Baltijas nāciju tiesībām, Deklarāciju par Igaunijas, Latvijas un Lietuvas ekonomisko neatkarību, Rezolūciju par Staļinisma noziegumiem un Aicinājumu Eiropas drošības un sadarbības konferences valstu vadītājiem, ANO ģenerālsekretāram un PSRS Augstākās padomes Prezidija priekšsēdētājam. Rietumu politiķi tika aicināti starptautisko tiesību normas beidzot attiecināt arī uz Baltijas valstīm. Baltijas Asamblejas atspoguļojums starptautiskajā presē ļāva visā pasaulē izprast baltiešu Dziesmoto revolūciju.

"Baltijas ceļš ir Eiropas ceļš," manifestācijā Tallinas rātslaukumā, ovāciju pavadīts, sacīja viens no "Rahvarinne" vadītājiem, lībiešu kultūras popularizētājs Igaunijā Mati Hints. "Tikai valodu, kultūru un tautību ziņā daudzpusīga Eiropa ir spējīga saglabāt un nest tālāk visu bagātīgo Eiropas kultūras mantojumu. (...) Baltijas ceļš ir godīgu norunu meklēšanas ceļš starp austrumiem un rietumiem, tautu pašnoteikšanās tiesību ceļš. Nostāšanās uz šī ceļa atjaunotu cerības Baltijai un visai Eiropai. Baltijas tautas ir gatavas to iet."

Lai arī Tallinas samītā Baltijas tautu kustību dalībniekiem vēl nebija padomā pasaules slavu guvušās dzīvās ķēdes veidošana, Baltijas ceļš kā Latvijas, Lietuvas un Igaunijas solidaritātes un brīvības centienu

apzīmējums tieši tad nostiprinājās gan PSRS iekšienē, gan ārzemēs.

Baltijas Asambleja nodibināja LTF, "Rahvarinne" un "Sajūdis" līderu Baltijas Padomi, kam turpmāk vajadzēja sanākt ne retāk kā reizi mēnesī Panevēžā, Pērnavā vai Cēsīs. Tomēr pats svarīgākais Asamblejas rezultāts bija baltiešu kopējās stratēģijas izstrāde gaidāmajā PSRS Tautas deputātu kongresā jūnija sākumā. Te par virszedevumu noteikta Molotova-Ribentropa pakta parlamentārās izmeklēšanas komisijas izveidošana, PSRS Konstitūcijas 6. panta par Komunistiskās partijas vadošo lomu anulēšana, brīvu vēlēšanu izsludināšana un sarunu uzsākšana ar Kremlī par Baltijas valstu mierīgu atdalīšanos no PSRS.

5. attēls

Mītiņš Igaunijā.
1989. gada 23. augusts.

Fotogrāfs nezināms.
Latvijas Nacionālā vēstures muzeja krājums.

PSRS Tautas deputātu kongress

PSRS vēsturē pirmajās daļēji brīvajās PSRS Tautas deputātu kongresa vēlēšanās pavisam ievēlēja 2250 deputātu. Apmēram puse pārstāvju netika ievēlēti tieši, bet izvirzīti no dažādām padomju sitēmas organizācijām, tai skaitā Komunistiskās partijas. No 52 Latvijas deputātiem 40 atbalstīja Tautas frontes neatkarības programmu. Kopā ar "Sajūdis" un "Rahvarinne" pārstāvjiem viņi pirmajā kongresa sesijā iesniedza prasību izveidot Vācijas un PSRS 1939. gada 23. augusta savstarpējās neuzbrukšanas līguma izmeklēšanas komisiju. Kongresa vairākums tam pretojās. Tomēr vairāki baltiešu demarši, neatlaidība un argumentācijas spēks savu panāca. Kongresam nekas cits neatlika, kā apstiprināt komisijas vadībā Aleksandru Jakovļevu – M. Gorbačova padomnieku un "pārbūves arhitektu". Komisijā īpaši aktīvi darbojās LTF valdes loceklis M. Vulfsons. Viņa uzstāšanās un intervijas ar pēdējiem dzīvajiem pakta parakstīšanas lieciniekiem bija sensacionālas gan PSRS, gan Rietumos. Taču Gorbačovs, kurš, kā atklājās vēlāk, ar slepeno pielikumu oriģināliem bija iepazinies, to esību turpināja noliegt. Tika kavēta komisijas starpziņojumu un galaziņojuma iekļaušana padomju parlamenta darba kārtībā.

PSRS tautas deputātu kongresa visumā reakcionārā nostāja ne tikai šajā, bet arī daudzos citos ar demokratizāciju saistītos jautājumos, sevišķi Baltijas suverenitātes prasību pilnīga ignorēšana Latvijā, Lietuvā un

5. attēls

Igaunijā radīja vilšanos. Rietumu presē pastiprinājās Kremļa organizētā propaganda pret baltiešu "ekstrēmistiem", "buržuāziskajiem nacionālistiem" un "fašistiem". Vairāk Kremļa nekā Baltijas tautu pusē vēl turējās daudzi Gorbačova savaldzinātie Rietumu politiķi. Baltijas tautām vajadzēja rīkoties strauji un noteikti. Tādēļ Baltijas Padomes pirmās tikšanās laikā 1989. gada jūnijā "Rahvarinne"

līderis un Igaunijas PSR Ministru padomes priekšsēdētāja vietnieks Edgars Savisārs LTF un kustībai "Sajūdis" piedāvāja izskatīt iespēju Hitlera un Staļina vienošanās 50. gadadienu atzīmēt ar sadošanos rokās un dzīvās ķēdes veidošanu cauri visu republiku teritorijām. Divu nedēļu laikā Latvijai un Lietuvai vajadzēja izvērtēt savas iespējas šīs idejas atbalstam.

No idejas līdz rokās sadošanās mirklim

Latvija PSRS kolonizācijas laikā bija pārvērtusies par vissmagāk militarizēto, industrializēto un sovjetizēto Baltijas valsti ar vislielāko padomu armijas kontingentu, ar Baltijas kara apgabala štābu Rīgā un apmēram 700 PSRS militārajiem objektiem savā teritorijā. Uz Latvijas kā vājākā ķēdes posma izraušanu no Baltijas ceļa cerēja Baltijas valstu neatkarības pretinieki.

Lai Baltijas ceļa akcija neizgāztos, LTF vajadzēja nodrošināt vismaz 250 000 Latvijas patriotu sadošanos rokās. Vai organizācija to spēš? Visās LTF organizācijas nodaļās un grupās kopš 31. maija tika intensīvi apspriests LTF Domes valdes aicinājums izstrādāt programmu pilnīgai Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanai. Baltijas ceļa akcijai kopā ar igauņiem un lietuviešiem bija jāklūst par latviešu izšķirošo paziņojumu, ka viņi par neatkarību cīnīsies līdz galam. Nākamajā Baltijas Padomes sēdē 15. jūlijā Pērnavā katras kustības pārstāvji jau parakstīja Baltijas ceļa memorandu.

Tādas akcija rīkošana tikai fiksēto tālrunu un bezinterneta apstākļos nebija vienkārša. Cilvēku masu koordinēšanai nācās lūgt padomju iestāžu atļauju izmantot radio tiešraidī un vismaz uz 10 minūtēm dzīvās ķēdes maršrutā slēgt satiksmi. LTF administrācijas darbinieki distanci no Pasvālei Lietuvā līdz Nuijai Igaunijā sadalīja mazākos posmos. Katram posmam izvēlējās vienu atbildīgo.

Izskaitļoja, kādu novadu tautfrontieši vislabāk un ar vismazāko laika patēriņu varētu tos piepildīt ar cilvēkiem. Akcijas koordinatori tikās ar katra rajona milicijas un vietējās varas pārstāvjiem dzīvās ķēdes maršrutā. Lai dalībniekus vienlaikus nogādātu vajadzīgajās vietās, vajadzēja vai nu 8000 vidēja izmēra autobusus (Latvijas PSR autoparkā tik daudz mašīnu nemaz nebija), vai 50 000 vieglo automašīnu. Organizatori apsvēra veidus, kā kritiskos brīžos cilvēkus nogādāt vajadzīgajā vietā. Viena no iespējām varēja būt pat parasto maršruta autobusu pārtveršana un novirzīšana uz Baltijas ceļu. Tomēr Tautas frontes autoritāte bija tik liela, ka valsts un padomju iestāžu vadītāji to rīcībā esošo transportu grandiozās akcijas vajadzībām neliedza. Gana atsaucīgi (un tas nebija mazsvarīgi) bija LTF neatkarības ceļu atbalstošie Latvijas PSR Ministru Padomes priekšsēdētājs Vilnis Bresis un viņa vietnieks Alfrēds Čepānis. Grūtības gan radīja PSRS iebraukšanas vīzu gādāšana ārzemju žurnālistiem. To izsniegšanu joprojām kontrolēja Valsts drošības komiteja. Taču gan LTF Informācijas nodaļa, gan arī Ārlietu nodaļa panāca, ka akcijas priekšvakarā Latvijā ieradās tik daudz Rietumu preses pārstāvju, cik šeit nebija bijis nekad.

Baltijas Padomes 16. augusta sēdē netālu no Cēsīm tautas kustību valdes apsprieda aicinājuma galīgo tekstu, Baltijas Padomes Pērnavas un Cēsu komunikē par Baltijas ceļa rīkošanu un rīcību iespējamu PSRS armijas un Valsts drošības komitejas provokāciju gadījumā, kā arī pieņēma Baltijas Padomes aicinājumu "Baltijas ceļš – ceļš uz pēdējo

koloniālo teritoriju atbrīvošanu Eiropā". Visnepatīkamāko pārsteigumu sagādāja 23. augusta rīts. Latvijas Komunistiskā partija negaidīti aizliedza iepriekš saskaņoto Baltijas ceļa koordinēšanu Latvijas radio tiešraidē. Dzīvā ķēde paredzētajā laikā, maršrutā un vērienā Latvijā varēja izdoties, tikai balstoties uz akcijas dalībnieku pašdisciplīnu, pašorganizēšanās spēju un drosmi. Latvija savus likteņa biedrus Lietuvā un Igaunijā nepievīla. Viss notika kā paredzēts. Dzīvās ķēdes dalībnieki pat nenojauta, ka Latvijas Tautas frontes priekšsēdētāja uzruna rokās sadošanās minūtēs skan nevis tiešraidē, bet, pateicoties radio žurnālistu pašaieliedzībai, ierakstīta pāris stundas pirms akcijas.

1989. gada 23. augusta vakarā notika brīnums – no Tallinas cauri Rīgai līdz Viļņai kā uz visīstākā mūžības ceļa, nepārprotami deklarējama savu atgriešanos Eiropā, rokās sadevās visa Baltija.

6. attēls

Baltijas ceļš Toronto (Kanāda)
1989. gada 23. augustā.

Fotogrāfs Ilmārs Znotiņš.
Ārlietu ministrijas arhīvs.

7. attēls

Baltijas padomes dokuments
"Vēršanās pie pasaulēm tautām",
pieņemts 1989. gada 12. augusta
Baltijas padomes tikšanās laikā.

Latvijas Nacionālā vēstures muzeja krājums.

Baltijas padomes dokuments "Vēršanās pie pasaules tautām"

*BALTIJAS CEĻŠ ir demokrātisks
veids mūsu valstiskuma
atjaunošanai mierīgā ceļā.*

*BALTIJAS CEĻŠ nerada draudus
nevienam.*

*BALTIJAS CEĻŠ garantēs sociālo
drošību, pilsoņu tiesības un
ekonomikas attīstību visu Baltijas
republiku iedzīvotājiem neatkarīgi
no viņu tautības.*

*BALTIJAS CEĻŠ ir ceļš uz
demokrātiju.*

*BALTIJAS CEĻŠ ir vienīgais ceļš uz
brīvību, brālību un vienlīdzību
mūsu kopējās Baltijas jūras
krastos.*

6. attēls

7. attēls

Baltijas ceļa rezultāti un nozīme

Baltijas ceļš vienoja ne tikai igauņu, latviešu un lietuviešu rokas, bet arī sirdis. Tas sēru dienu pārvērta jaunas pasaules dzimšanas dienā. Baltijas ceļš jaunu cerību nākotnē ieveda ne tikai Baltijas valstīs, bet visu Eiropu. Citā gaismā uz to raudzījās Kremļis. PSKP Centrālā komiteja nekavēdamās pieņēma draudīgu paziņojumu: "1989. gada 23. augusta notikumu organizētāji pacentās sakāpināt noskaņojumu līdz īstai nacionālai histērijai. Lozungi, kas uztiepti tūkstošiem cilvēku, pauž naidu pret padomju iekārtu, pret krieviem, pret PSKP, pret Padomju Armiju. (..) Baltijas tautu liktenim draud nopietnas briesmas. (..) Pati to dzīvotspēja varētu nokļūt zem jautājuma zīmes."

Viss liecināja, ka Maskava apsver iespēju rīkoties līdzīgi kā 1989. gada jūnijā bija rīkojušies Ķīnas komunisti, asiņaini apspiezdami demokrātisko reformu pieprasītājus Tjaņņanmeņas laukumā Pekinā. Uz karstām pēdām LTF mītnē Vecpilsētas ielā 24 PSRS deputāti no Latvijas un 22 Latvijas PSR Augstākās Padomes deputāti parakstīja Tautas frontes atbildes paziņojumu: "Mēs esam sajutuši cits cita roku siltumu, esam piedzīvojuši, ka varam nostāties un, ja nepieciešams, pastāvēt par gabaliņu Latvijas zemes, mums nav cita ceļa kā vien Latvijas, Lietuvas un Igaunijas brīvība."

Kad Maskavu no Latvijas divu dienu laikā vēl sasniedza 204 085 protesta paraksti, Kremļa komunistu agresīvā tonkārtā, tiesa, ne bez ASV prezidenta brīdinājuma, ka ASV Baltijas jautājumu neuzskata par PSRS iekšējo lietu, noplaka. Molotova-Ribentropa pakta parlamentārās izmeklēšanas komisijas ziņojumu Gorbačovs iekļāva PSRS Tautas deputātu kongresa darba kārtībā. 24. decembrī pēc diviem dramatiskiem balsojumiem un pēc spožas M. Vulfsona runas PSRS Tautas deputātu kongresa vairākums beidzot apstiprināja, ka slepenie protokoli ir īsti, ka tie ir noziedzīgi un denonsējami. Līdz ar to par spēkā neesošu vismaz juridiski tika atzīta arī Baltijas atrašanās PSRS sastāvā.

Nav noliedzams, ka Baltijas ceļa efekts drīz vien bija jūtams visā PSRS teritorijā, ieskaitot Krieviju. Gorbačovs, īgņodamies uz baltiešiem, to dēvēja par "revolūcijas eksportu". Baltijas ceļa iedvesmoti, dzīvo ķēdi Kišiņevā atkārtoja līdz ar Baltijas valstīm 1940. gadā padomju okupētās Besarābijas jeb Moldovas rumāņi, bet 1990. gada janvārī ceļā no Lvivas līdz Kijivai rokās sadevās ukraiņi.

Pavisam neilgi pēc Baltijas ceļa akcijas krita Berlīnes mūris, sākās Samta revolūcija

Čehoslovākijā, krita Čaušesku režīms Rumānijā. Sākās strauja demokratizācijas ķēdes reakcija visās pēc Otrā pasaules kara PSRS diktātam pakļautajās valstīs. Bez tā Baltijas ceļš latviešus, lietuviešus un igauņus vienus pašus līdz Eiropai neaizvestu. Savukārt bez Baltijas ceļa diezin vai sekmētos arī citu Austrumeiropas valstu atrašanās no Maskavas valgiem.

Baltijas ceļa kā nevardarbīgās pretošanās simbola nozīmi pasaulei augstu novērtējis nevardarbīgo pretošanās kustību pētnieks Džīns Šārps: "Jūsu panākumi, kā arī pieredze, kas gūta, izmantojot tādus pašus cīņas principus Polijā, Austrumvācijā, Čehoslovākijā, Serbijā, Gruzijā, Ukrainā un citur, drīz vien pārliecināši pierādīja pasaulei, ka apspiestās tautas spēj atbrīvoties pašas."

8. attēls

Mītiņš pie Latvijas (Grenctāle)–Lietuvas (Saločiai) robežas 1989. gada 23. augustā.

*Fotogrāfs Vitālijs Stīpnieks.
Latvijas institūta arhīvs.*

9. attēls

Latvijas Tautas frontes vadītāja Daiņa Īvāna radio uzruna tautai.

1989. gada 23. augusts plkst. 19.00:

(..) "Un šobrīd mūsu sadotās rokas liecina tikai to, ka baltiešu spīts un apņēmība izcīnīt brīvu cilvēku un tautu cienīgu dzīvi atjaunotā Baltijā nav iznīcināma.

Jebkurai netaisnībai un apspiestībai reiz pienāk gals.

Par jebkuru verdzību stiprāks ir brīvības gars.

Jebkurus melus agrāk vai vēlāk izgaismo

patiesība." (..) (1. lpp.)

Pateicamies pirmajam
Latvijas Tautas frontes
priekšsēdētājam
publicistam Dainim
Īvānam un Latvijas
Nacionālā vēstures
muzeja Tautas frontes
muzeja nodaļas vadītājai
Annai Zeibārtei par
ieguldījumu šīs faktu lapas
sagatavošanā.

ceļš
ne sadotās
tas ilgi

nav uzveicama ar varmācības un tumsonības papēmieniem. Tapēc mūsu
Baltijas ceļš pirmām kārtām ir mīrmilības ceļš. Katra tās pilsona
celš. Demokrātiskais ceļš. Vienīgais
Sodien īpaši svarīgi būtu apzināties, ka varmācība un tumsonība, ka
"ēs esam apzinājušies, ka katra savu mērķi vieglāk un drošāk sasnieg-
sim, iedami tieši šo, kopīgā Baltijas ceļu. Stāvēt un atbilstamā Baltijas
Asamblejā Tallinā un pirmajā PSRS Tautas deputātu kongresā Maskavā.
Pirmo reāzi ~~neatkarību~~ savā kopdzīvē zem Baltijas
cietaim mums būs mācījusi, ko vērtā ir patiesa, ~~neatkarīga~~ nelie-
sadotās rokas kā šodien. Laikam jau kopīgā vēsture krēslainajā ta-
Latvijas un Lietuvas tautas stāvējušas tik tuvu viena otrai, tik
Baltijas zeme vēl nekad nav piedzīvojusi ~~brīvību~~, kā Igaunijas,
izgaismo patiesība. Jebkurus melus agrāk vai vēlāk
brīvu cilvēku un tautu cienīgu dzīvi atjaunotā Baltijā nav iznī-
būs. Piecdesmit gadi ir pagājuši. Bet mēs tomēr esam. Un šobrīd
Pirms piecdesmit gadiem tika iztirgotā mūsu brīvība un
Dzimtenē un svešumā, visi, kas esat ar mums lielajā Balti-
veido dzīvo ķēdi cauri Igaunijai, Latvijai un Lietuvai,
Gienījamie "Baltijas ceļa" dalībnieki, kuru sadotās

Ruma Radio 1989.g. 23. augusts